

MODDIY AYLANMA MABLAG'LAR.

*Buxoro viloyati Vobkent sanoat va transport
texnikumi Maxsus fanlar kafedrasi o'qituvchisi*

Olimova Zevar Sultonovna

Moliyaviy hisobning xalqaro standartlari

Annotatsiya: Moddiy aylanma mablag'lar har qanday korxona yoki tashkilotning iqtisodiy faoliyatida muhim o'rin tutadi. Bu mablag'lar asosan ishlab chiqarish faoliyatini davom ettirish, korxona aylanmasini yaxshilash, ishlab chiqarilgan mahsulotlarni bozorda samarali taqdim qilish va bundan daromad olish uchun kerak bo'ladi. Moddiy aylanma mablag'larning o'ziga xos xususiyati shundaki, ular ishlab chiqarish jarayonida bir necha marotaba aylanib turadi va har bir aylanishda o'z qiymatini tashkil qiladi. Ushbu mablag'lar ishlab chiqarish vositalari, xom-ashyo, yordamchi materiallar, tayyor mahsulotlar va boshqa tez o'zgaradigan aktivlar ko'rinishida bo'ladi.

Kalit so'zlar: moddiy aylanma mablag'lar, boshqaruv, ishlab chiqarish, zaxiralar, aylanish tezligi, samaradorlik, optimallashtirish, moliyaviy barqarorlik, tovar-zaxira siyosati, korxonalar.

Aylanma mablag'lar korxonaning kundalik harakatga keltiruvchi vositasidir. Ular bir tomondan ishlab chiqarish jarayonini qo'llab-quvvatlasa, ikkinchi tomondan mahsulotni iste'molchiga yetkazib berish va bozorlash faoliyatini davom ettirishda asosiy rol o'ynaydi. Moddiy aylanma mablag'lar tarkibi va tuzulishi korxonaning hajmi, uning ishlab chiqarish turi va bozor talablariga qarab farq qiladi. Ularning yetarliligi korxona ish samaradorligining asosiy ko'rsatkichlaridan hisoblanadi. Aylanma mablag'lar tarkibiga birinchi navbatda xom-ashyo va asosiy materiallar kiradi. Bu materiallar ishlab chiqarish siklida to'g'ridan-to'g'ri ishtirok etadi va yangi mahsulot yaratilishiga asos bo'ladi. Ikkinchi tarkibiy qism esa yordamchi materiallar bo'lib, ular ham ishlab chiqarish jarayonida muhim rol o'ynaydi, lekin tayyor mahsulotning asosini tashkil qilmaydi. Ushbu mablag'larning yana bir qismi, foydalanishga tayyor bo'lgan yarimtayyor mahsulotlar hamda qayta ishlash uchun mo'ljallangan materiallardir. Tayyor mahsulotlar ham aylanma mablag'larning ajralmas qismi hisoblanadi. Ular ishlab chiqarilgan va omborga topshirilgan bo'lsa-da, hali bozorda sotilmagan bo'ladi. Bu mahsulotlar sotilgandan so'ng pul mablag'i shakliga o'tadi va aylanma mablag'larning navbatdagi bosqichi boshlanadi. Pul mablag'lari va hisob-kitoblar ham moddiy aylanma mablag'lar tarkibiga kiradi, chunki ishlab chiqarish va savdo jarayonida doimiy hisob-kitoblar olib borilishi talab qilinadi [1].

Aylanma mablag'larning taqsimoti va ulardan samarali foydalanish korxonaning moliyaviy barqarorligini ta'minlaydi. Mablag'larni to'g'ri taqsimlash orqali korxona ortiqcha zaxiralar to'planib qolishining oldini oladi va likvidlik darajasini oshiradi. Aksincha, aylanma mablag'larning yetishmasligi ishlab chiqarish jarayonida uzilishlar paydo bo'lishiga, mahsulot yetkazib berishda kechikishlarga, ish haqi va boshqa to'lovlarni vaqtida amalga oshira olmaslikka olib keladi. Aylanma mablag'lar tarkibini shakllantirish va undan foydalanishda turli moliyaviy ko'rsatkichlar ahamiyatga ega. Ularning aylanish tezligi, ya'ni bir davrda qancha marta pul, xom-ashyo va mahsulotlar bir holatdan boshqasiga o'tishi, korxonaning moliyaviy salohiyati va raqobatbardoshligini belgilaydi. Shuningdek, aylanma mablag'larni to'g'ri hisoblash, tahlil qilish va boshqarish korxonaning umumiy iqtisodiy faoliyatida yuqori natijalarga erishish imkonini beradi. Aylanma mablag'larning to'g'ri miqdorda va assortimentda bo'lishi ishlab chiqarishning barqaror ishlashini ta'minlaydi. Yaxshi boshqarilgan aylanma mablag'lar samarali ishlab chiqarishni tashkil etish, ishlab chiqarish jarayonining uzluksizligini hamda mahsulot yetkazib berish vaqti va sifatini kafolatlab beradi. Buning uchun mablag'larni boshqarish bo'yicha maxsus strategiyalar ishlab chiqiladi va doimiy monitoring olib boriladi [2].

Aylanma mablag'larni boshqarish tizimida birinchi navbatda ularning yetarliligi va to'g'ri taqsimlanganiga e'tibor qaratiladi. Mablag'lar ortiqcha zaxira bo'lib qolmasligi, ular doimiy harakatda bo'lishi va ishlab chiqarish ehtiyojlarini qondira olishi lozim. Shu maqsadda ishlab chiqarish rejalariga mos holda zaxiralar shakllantiriladi, omborlarga kelib tushgan mahsulotlar va materiallar tahlil qilinadi hamda ehtiyojga qarab qayta taqsimlanadi. Aylanma mablag'larning samarali boshqarilishi uchun zamonaviy boshqaruv usullari, jumladan, moliyaviy hisob-kitoblarni avtomatlashtirish, real vaqt rejimida monitoring va nazorat qilish tizimlari joriy etiladi. Bu esa mablag'lardan unumli foydalanishga, keraksiz xarajatlarning oldini olishga, ishlab chiqarish zaxiralarini optimallashtirishga xizmat qiladi. Aylanma mablag'larni boshqarishda shuningdek, kredit mablag'laridan ham foydalanish mumkin, bu korxonaning moliyaviy qiyinchiliklarni engillashtirishiga yordam beradi. Aylanma mablag'larning aylanish speedi va samaradorligi korxonada pul oqimi barqarorligini ta'minlashda asosiy omil bo'lib xizmat qiladi. Mablag'larning aylanish tezligini oshirish orqali korxona o'zining ishlab chiqarish va moliyaviy ko'rsatkichlarini yaxshilashi, yangi loyihalarni amalga oshirishga qodir bo'lishi mumkin. Shu sababdan, aylanma mablag'lar aylanishiga doir muntazam monitoring, tahlil va auditni yo'lga qo'yish tavsiya etiladi. Pul mablag'lari bilan bog'liq ishlar ham aylanma mablag'larning asosiy tarkibiy qismlaridan hisoblanadi. Pul mablag'lari bevosita hisob-kitoblar, ish haqi, soliq va boshqa moliyaviy majburiyatlarni bajarish uchun ishlatiladi. Pul mablag'larini nishonli taqsimlash va ularni aniq reja asosida sarflash korxonaning moliyaviy holatini yanada mustahkamlaydi. Aylanma

mablag'larni boshqarishda tashqi omillar, bozordagi holat va iqtisodiy sharoitlar ham muhim rol o'ynaydi. Bozordagi talablarga mos ravishda ishlab chiqarish jarayonini tashkil qilish, mahsulot sifatini oshirish, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish va boshqalar mablag'larning oqilona harakatlanishini belgilaydi. Mablag'larning doimiy ravishda to'g'ri yo'nalishda ishlatilishi korxona faoliyatining barqarorligi va moliyaviy mustahkamligini ta'minlashga yordam beradi [3].

Aylanma mablag'larning to'g'ri boshqarilmagan holatlari korxonada moliyaviy muammolar, ishlab chiqarish jarayonida qiyinchiliklar va umumiy samaradorlikning pasayishiga olib kelishi mumkin. Shuning uchun ham korxonalar o'z faoliyatlarini muntazam tahlil qilish, mablag'larning harakatini hisobga olib borish va ehtiyojga qarab yangi investitsiyalar jalb etishga doim intilishlari zarur. Bu borada zamonaviy boshqaruv konsepsiyalari va moliyaviy tahlil usullaridan keng foydalanish foydali natijalar beradi. Aylanma mablag'larning yetishli va ratsional boshqarilishi korxona ish faoliyatining asosidir. Bu borada asosiy e'tibor ularning har bir bosqichda to'g'ri taqsimlanishiga, ortiqcha va kamchiliklarning oldi olinishi, zaxiralarning optimal hajmda bo'lishiga qaratilishi lozim. Effektiv boshqaruv natijasida korxona oldiga qo'yilgan maqsadlarga erishish, bozorda raqobatbardosh mahsulot bilan ishtirok etish va yuqori daromad olish imkoniyatiga ega bo'ladi [4].

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, aylanma mablag'lar har qanday ishlab chiqarish va iqtisodiy faoliyatda eng muhim resurslardan sanaladi. Ularni samarali boshqarish, to'g'ri rejalashtirish va ratsional foydalanish korxonaga nafaqat barqaror ishlashni, balki bozor sharoitida mustahkam o'ringa ega bo'lishni ham kafolatlaydi. Mablag'larning harakatini aniq tahlil qilish, butun ishlab chiqarish jarayonini har tomonlama boshqarish va doimiy monitoring olib borish yuksak natijalar berishini anglash lozim. Shu sababli, aylanma mablag'lar boshqaruvi har doim korxona faoliyatining strategik yo'nalishlaridan biri bo'lishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdug'afforov, Q. (2018). "Korxonalarda aylanma mablag'lar boshqaruvi samaradorligini oshirish". Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, 1(3), 102-109.
2. Akbarov, T.B. (2019). "Ishlab chiqarish korxonalarida moddiy aylanma mablag'lar va ularning aylanish tezligini baholash". Zamonaviy iqtisodiyot va tadbirkorlik, 5(2), 77-85.
3. Bahramov, D.G. (2017). "Aylanma mablag'lardan samarali foydalanish va ularni boshqarishning zamonaviy yo'llari". O'zbekiston Iqtisodiy axborot, 8(4), 63-69.
4. Eshonqulov, X.T. (2020). "Korxonalarning moddiy aylanma mablag'larini optimallashtirishning nazariy va amaliy asoslari". Ilm-fan va taraqqiyot, 11(6), 121-129.

5. G'aniyev, B.A. (2021). "Moddiy aylanma mablag'larning turlari va ularni boshqarish usullari". *Yosh iqtisodchilar ovozi*, 4(1), 40-45.
6. Islomov, S.F. (2019). "Aylanma mablag'larning zamonaviy boshqaruv mexanizmlari". *Oliy ta'limda iqtisodiyot va boshqaruv*, 2(3), 88-95.
7. Karimov, Q.A. (2018). "Korxonalarda aylanma mablag'larni boshqarish va moliyaviy barqarorlik". *Iqtisodiyotda innovatsion izlanishlar*, 7(1), 51-57.
8. Madrahimov, B.R. (2022). "Aylanma mablag'larning samarali joylashtirilishi va ishlab chiqarishda roli". *Zamonaviy iqtisodiy tahlil*, 8(3), 28-36.